

“Koruma Amaçlı İmar Planı” Kavramına Eleştirel Bir Bakış

Şehir Plancısı

Perihan KİPER

Ülkemiz planlama kılıgında (pratiğinde) “koruma amaçlı imar planı” kavramı genellikle, Kültür ve Turizm Bakanlığınca; doğal, tarihi, arkeolojik ve/veya kentsel sit alanı olarak tescil edilmiş alanlarının planlanması için kullanılmaktadır. Bunun dışında, tanımlarda ya da amaçlarda koruma hedefine vurgu yapılmış planlar ya da yasal düzenlemeler kapsamında; *Milli Park Gelişme Planları*¹ ile *Özel Çevre Koruma Bölgeleri*², *Boğaziçi*³ ya da *kıyı alanlarında* yürütülecek planlama çalışmalarından da söz edilebilir.

Kavram olarak, koruma planı ya da koruma amaçlı imar planı, genel planlama sistemi ve özellikle de kent planlama sürecinde yanlış sonuçlara neden olabilecek bir yaklaşımı çağrıştırmaktadır. Kent planlarını, “koruma amaçlı” ve “koruma amaçlı olmayan”; ya da koruma planı ve diğerleri gibi yapay ayrımlara yol açabilecek şekilde sınıflamak, uygulamada diğer planlamalar için koruma boyutunu göz ardı etmeyi ya da koruma planlarının diğer planlamalardan kopuk ele almayı

getirebilmektedir. Oysa; ele alınacak tüm plan çalışmaları özünde bir koruma planı olarak değerlendirilmelidir. Bilindiği gibi planlama eyleminde temel hedef, eldeki kaynakların koruma-kullanma dengesi içinde değerlendirilmesi olmak durumundadır. Doğal değerler ve tarihsel-kültürel mirasın korunarak geliştirilmesi hedefi, her ölçekte hazırlanacak tüm planların koruma planı mantığı ile kurgulanmasını gerektirmektedir.

Doğal ve tarihsel-kültürel değerler bakımından oldukça varlıklı olan ülkemizde; yerleşmelerin hemen tamamında korumaya konu olabilecek birden çok alan söz konusu olabilmektedir. Orman varlığı, tarım alanları, içme ve kullanma suyu kaynağı, sulak alanlar, flora ve fauna varlığı, kıyıları ile geçmişten günümüze gelebilen tarihsel-kültürel mirasın pek çoğunu aynı yerleşmede bulmak mümkündür. Planlama sürecinde bu değerlerin tümünün korunması kuşkusuz, önemli olmaktadır. Bu gerçek tüm planlama sürecinde koruma ilkesinin öne çıkartılmasını gerektirmektedir.

¹ 2873 sayılı Milli Parklar Kanununun 4. Maddesine göre; “bu kanun hükümlerine göre milli park olarak belirlenen yerlerin özellik ve nitelikleri göz önüne alınarak, **koruma ve kullanma amaçlarını** gerçekleştirmek üzere; kuruluş, gelişme ve işletmelerini kapsayan” gelişme planlarının hazırlanması öngörülmektedir. Yasanın uygulama yönetmeliğinde bu plan “Uzun Devreli Gelişme Planı” olarak adlandırılmaktadır.

² 383 sayılı KHK göre; Özel Çevre Koruma Bölgelerinde **koruma-kullanma esaslarını belirlemek**, varsa çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını ve revizyonlarını tamamen veya kısmen yapmak, plan değişikliklerini hazırlamak, bu planları re’sen onaylamak görev ve yetkisi Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı verilmiştir.

³ 18.11.1983 gün ve 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu ile, 22.7.1983 tarihinde onaylanan 1/5000 ölçekli nazım imar planında belirlenen sahil şeridi, ön görünüm ve etkilenme bölgelerinden oluşan Boğaziçi’nde, koruma-yapılaşma ve imar uygulamalarının ne şekilde olacağı belirlenmektedir.

14.7.2004 tarih ve 5226 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda; Koruma Amaçlı İmar Planı;*

“Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; halihazır haritalar üzerine, koruma (planlama) alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planlardır”,

şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımdan altı çizilmiş olan bölümlerin çıkartılması halinde, tanımlama, tüm planlama çalışmalarında kullanılabilir bir içerik taşımaktadır. Buradan hareketle; kent planlama sürecinde; kent bütünü planlarından bağımlı/bağımsız ayrı bir “koruma amaçlı imar planı” sürecine gereksinim olup olmadığı tartışılmaya değer bir konudur.

Anımsanacağı üzere, önceki dönemlerde korumaya konu alanların çevresinden bir sınır geçirilip, bu alanlar imar planları içinde “protokol zonu” ismi gösterilerek bölgedeki koruma-kullanma kararlarının daha sonra ayrı bir çalışma

ile getirilmesi öngörüldü. Bu yaklaşımla; ele alınacak koruma planlarının, kent bütünü planlarından ayrı bir süreçle hazırlanması beklenmiş ve bir bakıma sorun ötelenmiştir. Ancak, söz konusu planlar uzun süre hazırlanamadığı için bu alanlar yazgisına terk edilerek bozulma süreci hızlanmıştı. Ankara'nın ilk planından başlayarak pek çok tarihi kentimizde benzer olgular yaşanmıştır.

Sit alanları için, kent planından ayrı bir süreçle hazırlanacak koruma amaçlı planları da bu yaklaşımı çağrıştırırken, mevzi planlama ya da parçacı-sektörel planlama sürecinin yaratacağı riskleri de taşıyacaktır. Koruma amaçlı imar planları ile kent bütünü planlarının eşzamanlı olarak hazırlanmaması ve eşgüdüm sağlanamaması durumunda, diğer plan kademeleri ile karşılıklı ilişkilerin kurulmasında sorunlar yaşanırken, koruma planlarının hazırlanması süreci de ötelenmektedir.⁴ Buna karşın; korumageleşme dengesi içinde kurgulanmış, üst ölçekli planlar (bölge, alt-bölge/çevre düzeni planları) ile ilişkileri kurulmuş, toplumsal-ekonomik-mekansal vb. tüm boyutları ile değerlendirilmiş ve gerekli meslek alanları ile ilgili uzmanların katılımı ile hazırlanacak, kent bütününe yönelik planlama çalışması ile o kentin sahip olduğu doğal ve tarihsel-kültürel mirasa yönelik koruma önlem ve kararları da getirilecektir.

Öte yandan; özellikle kentsel sit alanları için daha detaylı analiz ve sentez çalışmalarının yapılması gereği de açıktır. Bu durumda; acaba, kent planlama sürecinde, koruma sorunsalı da kent bütünü ve yakın çevresi ile birlikte değerlendirilen, sit alanlarını da kapsayacak şekilde, temel koruma ilke ve kararları, ilgili ölçeklerin gerektirdiği detayda çözümlenmeleri kent planı ile getirilen; ancak, bir alt çalışma konusu olarak sit alanlarını (ya da farklı konularda korunması önemli diğer bölgeleri) koruma-uygulama projesi⁵ niteliğinde bir süreç içinde kurgulayan bir yaklaşım daha doğru mu olurdu? Bu görüş sorgulanmaya açık bir değerlendirme olarak tartışmalıdır.

Kent planlama sürecinde; kent bütünü planlarından bağımlı/bağımsız ayrı bir “koruma amaçlı imar planı” sürecine gereksinim olup olmadığı tartışılmaya değer bir konudur.

⁴ Ülkemizdeki 3000'i aşan belediyenin hemen tamamının (%95'den fazlasının) imar planları en az bir kez hazırlanmışken; yasadı 1 yıl içinde hazırlanması öngörülmesine karşın 20 yılda koruma amaçlı planları elde edilebilen yerleşme sayısı sınırlı kalmıştır.

⁵ Ayrı bir koruma planı çalışması yerine kent planı ile getirilen koruma kararlarının gerçekleştirilmesini sağlayacak uygulama ve yönetim modellerini de içeren bir projelendirme çalışması biçiminde.